

Міністерство освіти і науки України
Державний університет «Житомирська політехніка»

Наукова робота на тему:
**«Концепція «м'якої» та «жорсткої» влади державної
політики в умовах війни»**

Спеціальність 052 «Політологія»

Роботу виконала:

студентка групи
ПО-3 ФНБПтаМВ
Комареус Т. В.

Науковий керівник:

доц. Литвинчук О. В.

Житомир – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ	
КОНЦЕПЦІЙ «М'ЯКОЇ» ТА «ЖОРСТКОЇ» ВЛАДИ В ДЕРЖАВНІЙ	
ПОЛІТИЦІ	5
1.1. Історія виникнення понять «м'якої» та «жорсткої» влади.....	5
1.2. Концепція «м'якої» влади державної політики.....	7
1.3. Застосування інструментів «жорсткої» влади.....	11
РОЗДІЛ 2 ТРАНСФОРМАЦІЯ ІНСТРУМЕНТІВ ДЕРЖАВНОЇ	
ПОЛІТИКИ ПІД ЧАС ВІЙНИ: БАЛАНС «М'ЯКОЇ» ТА «ЖОРСТКОЇ»	
ВЛАДИ	14
2.1. Порівняння концепції та доцільність «м'якої» та «жорсткої» влади.....	14
2.2. Застосування інструментів «м'якої» та «жорсткої» влади в умовах війни в Україні.....	17
ВИСНОВКИ	23
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	25

ВСТУП

Актуальність наукового дослідження. Державна влада країни в умовах війни, як механізм організації та регуляції суспільних відносин, повинна мати сильний інститут впливу та прийняття рішень. Політика держави, що перебуває в критичній ситуації можливої втрати суверенітету, повинна чітко та зважено чинити владу, залучаючи та контролюючи всі віхи економічного, суспільного та політичного життя. Одночасно з тим, в умовах такого правління, можуть порушуватись права та свободи людини. Саме це є складністю в процесі побудови та встановлення влади в державі, що існує в умовах війни та дотримується міжнародного права. Досить часто перешкодою у здійсненні тих чи інших політичних рішень стає невизначеність країни в її владі. Складні та непопулярні рішення можуть бути відкинутими суспільством через попередню м'якість політичних процесів, і навпаки. Влада у державній політиці в умовах війни повинна дотримуватись чіткого політичного вектора, розсудливо обираючи методи її чинення.

Над концепцією «м'якої» та «жорстокої» влади працювали Дж. Най [23; 24], С. Носсель, К. Вітон, Н. Авер'янова [1; 2; 3], К. Бікір [5], О. Василик [6], М. Вебер [7], А. Кудряченко [10], М. Фуко.

Ця тема набула широкого значення з початку війни на сході України та ще сильніше закріпилась після повномасштабного вторгнення. Розгляд цього політичного аспекту правління дозволить глибше зрозуміти проблематику державної влади в умовах воєнного стану. Це дасть нам змогу оцінити та проаналізувати ефективність сучасної політики в Україні.

Мета: проаналізувати концепцію «м'якої» та «жорсткої» влади в державній політиці в умовах війни.

Для досягнення поставленої мети було визначено такі **завдання**:

- дослідити історію виникнення понять «м'якої» та «жорсткої» влади;
- ознайомитися з концепцією «м'якої» влади;
- схарактеризувати «жорсткий» спосіб правління;

– порівняти концепцію та доцільність «м'якої» та «жорсткої» влади;

– простудіювати прояви «м'якої» та «жорсткої» влади в умовах війни в Україні.

Об'єктом наукового дослідження є влада в державній політиці.

Предмет наукового дослідження – концепція «м'якої» та «жорсткої» влади в державній політиці в умовах війни.

Методологічною основою наукової роботи є такі методи дослідження: аналіз, синтез, описовий та аналітичний, що передбачає ознайомлення та вивчення відкритих джерел інформації, пов'язаних з цією темою.

Наукова новизна дослідження полягає у визначенні інноваційних підходів до аналізу та оновлення інформаційних процесів у сфері державної політики, спрямованих на підвищення ефективності функціонування державних інститутів в умовах воєнного стану. У роботі обґрунтовано необхідність системного моніторингу та адаптації управлінських рішень до динамічних викликів безпеки, що забезпечує зміцнення стійкості державного управління та його спроможності реагувати на кризові ситуації.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що науково-практичні результати дослідження спрямовані на більш глибоке осмислення «м'якої» та «жорсткої» влади в державній політиці в умовах війни.

Розроблені в науковій роботі теоретичні положення доведені до рівня конкретних пропозицій, які можна впроваджувати в державних інституціях.

Матеріали наукової праці можна використовувати при розробці навчальних курсів, а також в укладанні методичних рекомендацій.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ КОНЦЕПЦІЙ «М'ЯКОЇ» ТА «ЖОРСТКОЇ» ВЛАДИ В ДЕРЖАВНІЙ ПОЛІТИЦІ

1.1. Історія виникнення понять «м'якої» та «жорсткої» влади

Історія виникнення понять «м'яка» та «жорстка» влада тісно пов'язана з тим, як будувались та розвивались міжнародні відносини держав на глобальній арені в післявоєнні часи.

Контекстом появи наукового поняття «м'яка влада» стало те, що Джозеф Най звернув увагу на домінування військової сили в здійсненні тогочасної політики. Саме «жорстка влада» була характерною для періоду Холодної війни, що розгорталась у світі в другій половині 20 ст. Втім після Другої світової війни з'явилась потреба у нових підходах щодо аналізу влади. Ці обставини спонукали вчених та дослідників до пошуку ідей та способів описати нематеріальні форми впливу. Політолог Джозеф Най звертався до думки, що влада може проявлятися у здатності переконувати та приваблювати, а не лише застосовувати тиск та примус. «Power is also like love, easier to experience than to define or measure, but no less real for that» [24, с. 1]. (Влада також схожа на любов, її легше відчувати, ніж визначити чи виміряти, але від цього вона не менш реальна.)

Вперше визначення «м'яка влада» (англ. soft power) та «жорстка влада» (англ. hard power) в науковий обіг були введені професором Гарвардського університету Джозефом Наєм (Joseph S. Nye) в його книзі «Bound to Lead: The Changing Nature of American Power» наприкінці 1980-х. років. Пізніше, у 2004 році, автор розвинув цю концепцію у книзі «М'яка сила: засіб досягання успіху у світовій політиці» (Soft Power: The Means to Success in World Politics).

Джозеф Най – американський політолог та філософ, що був співрозробником концепції асиметричної та комплексної взаємозалежності,

досліджував транснаціональні відносини та світову політику. Вперше розглянув теорію «м'якої» сили та створив поняття «розумної влади». «Дослідження викладання, досліджень та міжнародної політики (TRIP) 2011 року понад 1700 науковців з міжнародних відносин визнали Ная шостим найвпливовішим вченим у галузі «міжнародні відносини» за останні 20 років» [1].

До теми концепцій влади звертали й інші філософи та політологи, серед них, наприклад, французький історик Мішель Фуко та німецький соціолог Макс Вебер. «Фуко бачить проблему неспроможності існування загальної концепції влади. Такою проблемою постає ототожнення феномену влади з інтерпретацією державної влади і її інститутами (армія, судочинство). В такому випадку теорія держави не могла претендувати на те, щоб охопити феномен влади в її цілісності. Обмеженим, в даному аспекті є і дослідження різного характеру соціальних інститутів. Влада, а головне її сутність і механізми здійснення, вислизають і є не доступними для дослідження. В такому випадку монолітне вивчення влади та політичних інститутів неможливе» [9]. В книзі «Після філософії: кінець чи трансформація?», в якій наведено інтерв'ю з філософом на основі дебатів під час

«Круглого столу», автором навів таку тезу: «Влада, як він її розуміє, не є чимось таким, чим володіють суб'єкти; це – «мережа», «решітка», або «поле» відношень, в яких суб'єкти первісно конституційовані в якості як продуктів, так і агентів дії влади» [12, с. 4]. Макс Вебер, своєю чергою, у власній книзі

«Протестантська етика і дух капіталізму» розвивав теорії легітимності влади та багато писав про «жорстку» її частину, яка має монополію на застосування сили.

«Етичний результат лютеранства мав швидше негативний характер: заперечення (відкидання) переваги аскетичних обов'язків передмирськими, яке сусідило з проповіддю покори владі і примиренням зі своїм становищем у житті» [7, с. 74].

Сучасні науковці також не оминають дану тематику, розглядаючи її в

контексті геополітичних змін, військових дій та взаємодії країн на політичній арені. З часом поняття «м'якої» та «жорсткої» влади зазнали змін, більше схиляючись до епохи, в якій ця тема підіймається. Таким чином, ми можемо поспостерігати за дещо інакшими проявами різних видів влади.

Філософи та політологи розвивали різні підходи та методи до розуміння влади та її проявів, включаючи як «м'які», так і «жорсткі» форми управління державою. Наявність різновекторних ідей допомагає краще зрозуміти, яким чином може відбуватись взаємодія між суспільством та владою; як політична сила застосовується для досягнення політичних цілей.

1.2. Концепція «м'якої» влади державної політики

У момент міжнародної напруги, коли розгорталась післявоєнна Холодна війна між США та СРСР, що була періодом глобальної геополітичної боротьби за ідеологічний та економічний вплив, кожен був знайомий з проявами жорсткої влади. Військова сила та економічний тиск часто впливали на прийняття рішень та позицію інших держав. Проте для досягнення будь-якої цілі необов'язково змушувати когось відчувати загрозу. «Непрямої спосіб отримати те, що ви хочете, іноді називають «другим обличчям влади». Країна може отримати бажані результати у світовій політиці, тому що інші країни, захоплюючись її цінностями, наслідуючи її приклад, прагнуть досягти її рівня процвітання та відкритості, хочуть наслідувати її. У цьому сенсі також важливо визначити порядок денний і залучити інших у світову політику, а не лише змусити їх змінитися, погрожуючи військовою силою чи економічними санкціями. Ця «м'яка сила» – спонукання інших бажати результатів, яких ви хочете, – кооперує людей, а не примушує їх» [24, с. 5].

Перша ідея концепції виникла на фоні спостережень Джозефа Ная за тим, якою важливою є здатність держави викликати симпатії інших країн, не застосовуючи при цьому сили. Політолог проаналізував, як, наприклад, США

впливає на інші країни через кінематограф, музику та ідеї демократії. З цим дослідженням прийшло розуміння, що ця «привабливість» може бути ефективнішою за примус та військовий потенціал.

«М'яку силу» можна схарактеризувати, як вміння держави впливати на громадську думку через завоювання прихильності. Вона стала новою парадигмою, що дає змогу досягнути своїх цілей без примусу, застосовуючи інструменти та засоби, які викликають симпатію, довіру та бажання до співпраці. Основна ідея полягає в переконанні інших сторін добровільно діяти в ваших інтересах. Наразі «м'яка сила» є ключовим елементом в сучасній демократії, наприклад, у формуванні іміджу держави. «Загалом така влада опосередковується впливом на процес задоволення потреб» [6, с. 630].

У своїх книгах Джозеф Най виділив три ключові джерела «м'якої сили» (див. рис.1.1):

Рис. 1.1 Ключові джерела м'якої влади

1. Культура. Просування національної культури на міжнародній арені сильно підвищує статус країни та її впливовість. Яскравим прикладом є Японія. Японська анімація (аніме) стала культурним феноменом завдяки цілеспрямованій роботі уряду, політика якого широко підтримала розвиток цієї галузі. У 2000-х роках аніме (також мангу) офіційно було визнано частиною національної культурної спадщини країни. Було створено програми (наприклад Cool Japan) та різноманітні гранти, що були спрямовані на розвиток сфери та її популяризацію за кордоном. На дану галузь навіть

накладались зменшені податки та надавалися державні субсидії. Завдяки активній підтримці державою та чиненню «м'якої сили», японське аніме стало глобально впізнаваним, а індустрія не лише приносить країні значний економічний дохід, а й зміцнює імідж Японії у світі. В Україні також значною мірою можна спостерігати «плоди» такої роботи, тому що в кожному місті проводяться щорічні фестивалі цієї культури.

2. Політичні цінності. Демократія, права людини та верховенство права є важливими елементами м'якої сили. Держави, що у своїй політиці активно дотримуватися цих цінностей, є прикладами в сучасному світі та посідають важливе місце в геополітиці, маючи широкий вплив. У цьому контексті високий статус мають скандинавські країни (Данія, Фінляндія, Ісландія, Швеція та Норвегія). Вони є символом соціальної справедливості, прогресивної економічної політики та екологічної свідомості. В цих країнах «Скандинавська модель» (Scandinavian model або Nordic model) політики, також відома як «північноєвропейська модель», «північноєвропейська соціал-демократія». «Ці терміни почали позначати так званий «третій» шлях розвитку – унікальну комбінацію капіталізму вільного ринку й соціальних благ, які використовує суспільство» [14].

3. Зовнішня політика. Це джерело «м'якої сили» містити елементи дипломатії, миротворчі ініціативи та гуманітарну допомогу, яку країна готова надати іншим державам, наприклад: у випадку природних катастроф або іншим проблем, які можуть виникнути. Це демонструє готовність до глобального лідерства. Наприклад, при розгортанні повномасштабного вторгнення Росії в Україну, ми могли спостерігати за тим, як інші держави реагували та підтримувати Україну. Ця допомога була не лише жестом солідарності, а також засобом підкреслити свою політичну, економічну та військову міць. Частка, яку вклали Сполучені Штати в підтримку України (сума військової допомоги за 2023 рік перевищила 23 млрд доларів) демонструє їх глобальне лідерство у світі. Також широку ініціативність виявила Велика Британія, що дай нам змогу будувати припущення щодо

можливої зміни в геополітичній першості в майбутньому.

Окрім джерел «м'якої сили» варто також згадати про її інструменти:

1. Культурна дипломатія. Цей інструмент тісно пов'язаний з культурним джерелом, тому що є його наслідком. Завдяки використанню національної культури, держави створюють про себе позитивне враження, що допомагає в зміцненні авторитету та побудові зв'язків з іншими країнами. Освітні програми, обміни студентами та різноманітні культурні події також є способом здійснення культурної дипломатії.

2. Засоби масової інформації та цифрові технології. З процесом цифровізації та набуття великого значення соціальних мереж та медіа, вони стали потужними каналами поширення «м'якої» влади. Державні ЗМІ використовуються для просування національних наративів серед населення. Навіть соціальні мережі на кшталт платформи TikTok («китайський соцмедійний застосунок для створення та поширення відеофайлів та онлайн-трансляцій» [21]) використовують для просування політичних меседжів. Так, наприклад, перед виборами президента США (2024) на просторах Інтернету можна було спостерігати за повноцінною політичною кампанією Каміли Гарріс, що значною мірою підвищувало її популярність серед виборців.

3. Нематеріальні чинники впливу. Серед компонентів цього інструменту є: мова, яка являється важливим засобом комунікації; ідеологія та цінності, які асоціюються з державою; національний бренд, що є показником якості продукції та послуг, які надає країна.

Проте окрім переваг, що зумовлені інструментами «м'якої сили», є також обмеження, які вони викликають. Наприклад, суб'єктивне сприйняття держави аудиторією та поява стереотипів щодо певних націй.

Узагальнюючи цей аспект, ми бачимо, що інструменти м'якої сили є потужним доповненням до інших форм впливу держави, але їх ефективність відчутно залежить від вміння їх використовувати. «Ресурси м'якої сили є повільнішими, більш розсіяними та важчими для використання, ніж ресурси жорсткої сили» [24, с. 100].

1.3. Застосування інструментів «жорсткої» влади

Протилежним до «м'якого» є «жорсткий» спосіб правління державою, що прослідковувався в політиці багатьох країн світу в різні історичні епохи.

«Жорстка сила» характеризується здатністю країни або інших політичних суб'єктів примушувати інших виконувати вимоги, впливати на рішення та обмежувати за допомогою примусу або винагороди. «Жорстка влада може спиратися на спонукання («пряник») або погрози («батіг»))» [24, с. 5].

Концепція застосування жорсткої сили в державній політиці виникла значно раніше, аніж її було визначено в науці. Проявами використання військових та економічних ресурсів для досягнення політичних цілей прослідковуються ще в епоху Античності (завоювання, колонізації), Середньовіччя (васалітет), Нового часу (експлуатація колоній).

У сучасному світі «жорстка» сила все ще має своє місце, особливо в умовах боротьби за сфери впливу та конкуренцією великих держав, таких як Китай, США та росія.

«Жорсткий» спосіб правління, як один зі способів здійснення політики, наразі відрізняється від того, що можна було спостерігати у 20 ст., тому що із поширенням глобалізації та зростанням економічних взаємозалежностей цей прояв сили стає менш ефективним. Це через те, що введення санкцій або війни можуть шкодити не лише опонентам, а й ініціаторам таких дій. Прикладом є «звернення Угорщини до Сполучених Штатів із запитом зняти санкції з Газпрому РФ, які стосуються платежів за природний газ» [16].

Також не менш актуальною проблемою, з якою стикаються представники «жорсткої» влади, є супротив населення. Використання такої сили часто викликає антипатію громадян, що може призвести до протестів або

навіть революцій, що будуть вести за собою усунення влади.

І що також важливо – порушуються етичні аспекти; військова сила викликає міжнародне засудження та критику, тим паче якщо це супроводжується масштабними руйнуваннями та порушенням прав людей.

Основні інструменти, які використовуються при здійсненні «жорсткої» влади (див. рис. 1.2):

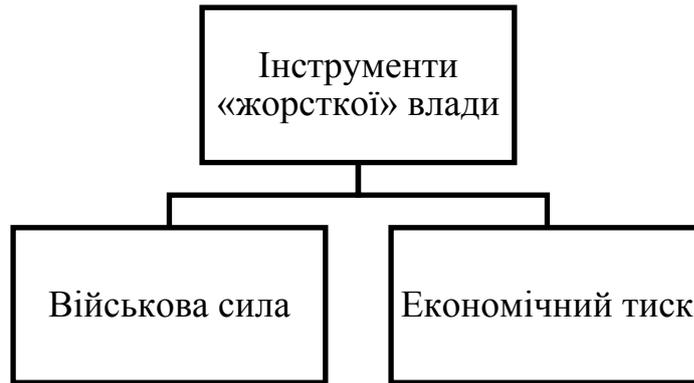

Рис. 1.2. Основні інструменти «жорсткої» влади

1. Військова сила. Держави, що дотримуються такого способу побудови міжнародних відносин часто звертаються до погроз застосування або безпосереднього використання збройних сил. Таким чином, анексія Криму, війна на сході та повномасштабна агресія з боку Росії до України, є яскравими прикладами здійснення «жорсткої» політики з боку Російської Федерації. До актів використання «жорсткої сили» також відноситься залякування з боку країн, наприклад, проведення військових тренувань поблизу кордонів. Ще одним прикладом є утворення військових союзів, таких як НАТО, що виступають гарантом колективної оборони.

2. Економічний тиск. Цей ресурс стосується накладань санкцій, доведення до фінансової та енергетичної залежності. Санкціями обмежується торгівля, доступ до міжнародних фінансових ресурсів. До нещодавнього часу країною-лідеркою за кількістю санкцій був Іран, але з початком широкомасштабного вторгнення в Україну ситуація змінилась. «2022 року

безумовним лідером із санкцій на її адресу стала росія. На початок 2023 року їх було вже 14 081. І їх число продовжує збільшуватися» [15]. Фінансова залежність з'являється шляхом використання боргів та кредитів як інструменту впливу, наприклад, Китай демонструє «боргову дипломатію». Енергетична залежність виникає через контроль над постачанням енергоресурсів та неконтрольоване підняття цін в цій галузі. Як от використання росією постачання газу як інструменту впливу на Європу у розв'язанні певних питань щодо війни в Україні.

«Жорстка сила» значно шкодить іміджу держави, якщо вона відверто в агресивно-односторонньому порядку здійснює вторгнення, економічні санкції чи погрози. Водночас така агресивна «жорстка сила» може створювати позитивний імідж зазначеної держави у країн, які мають з цього певні вигоди.

«Жорстка сила» може схвально сприйматися іншими країнами й тоді, коли її дії будуть направлені на підтримку миру у світі, захист від геноциду, надання економічної допомоги на сприятливих умовах для країн, що її потребують та ін.» [23, с.205].

У сутності «жорсткої» влади лежить базування на матеріальних ресурсах та здатності країни діяти примусово. Держави, що у своїй зовнішній та внутрішній політиці дотримуються принципів «жорсткої» влади мають на меті змусити опонента поступитись, підкоритись та діяти в інтересах суб'єкта.

«Жорстка» влада досі займає значну частку в міжнародних відносинах, особливо в умовах збройних конфліктів та криз, як от війна в Україні. Проте ціна такого діяння дуже висока, через що її необхідно доповнювати м'якшими інструментами, для забезпечення стабільності та довготривалого успіху.

РОЗДІЛ 2 ТРАНСФОРМАЦІЯ ІНСТРУМЕНТІВ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ПІД ЧАС ВІЙНИ: БАЛАНС «М'ЯКОЇ» ТА «ЖОРСТКОЇ» ВЛАДИ

2.1. Порівняння концепції та доцільність «м'якої» та «жорсткої» влади

«Жорстка та м'яка сила пов'язані між собою, оскільки обидві вони є аспектами здатності досягати мети шляхом впливу на поведінку інших. Різниця між ними полягає в ступені, як у природі поведінки, так і у відчутності ресурсів.

Командна влада (жорстка) – здатність змінювати те, що роблять інші – може базуватися на примусі чи спонуканні. Кооперативна влада (м'яка) – здатність формувати те, що хочуть інші – може спиратися на привабливість культури та цінностей чи здатність маніпулювати політичним вибором таким чином, щоб інші не могли висловити певні переваги, тому що вони, здається, занадто нереальні» [24, с. 7].

Таблиця 2.1

Порівняння концепцій «м'якої» та «жорсткої» влади

<i>ХАРАКТЕРИСТИКА</i>	<i>М'ЯКА ВЛАДА</i>	<i>ЖОРСТКА ВЛАДА</i>
Визначення	Вплив через привабливість культури, ідей, цінностей держави	Вплив через примус, військову силу та економічний тиск
Інструмент впливу	Культурна дипломатія, ЗМІ, нематеріальні чинники	Військова сила, економічний тиск

Продовження таблиці 2.1

Метод впливу	Залучення, викликання симпатії та прихильності	Примус, контроль, створення загроз або обіцянок
Джерела	Культура, цінності, зовнішня політика, імідж	Військова міць, економічний потенціал, геополітика
Результат	Тривалий процес та довгострокова довіра	Швидкий результат та тимчасове підпорядкування
Вплив на імідж	Позитивний	Негативний
Обмеження	Потрібно багато часу для досягнення мети	Призводить до конфліктів та міжнародної ізоляції
Застосування	В умовах глобалізації та миру	У кризових умовах та конфліктах
Цільова аудиторія	Міжнародна спільнота, громадськість	Військові структури, уряди, політичні лідери
Витрати	Середні	Високі

Джерело: складено автором на основі [23; 24]

У розділах 1.2. та 1.3. ми детально ознайомились з досліджуваними поняттями, на практичних прикладах спостерігаючи за проявами тих чи інших факторів у формуванні та чиненні політичної влади в державі. «М'яка» та

«жорстка» сила протилежні за своєю сутністю, але мають спільну мету – мати вплив та досягати власних цілей на політичній арені.

«Один зі способів подумати про різницю між жорсткою та м'якою силою – розглянути різноманітність способів, якими ви можете отримати бажані результати. Ви можете наказати мені змінити свої уподобання та робити те, що вам заманеться, погрожуючи мені силою чи економічними санкціями.

Ви можете спонукати мене робити те, що вам потрібно, використовуючи свою економічну владу, щоб платити мені. Ви можете обмежити мої уподобання, визначивши порядок денний таким чином, щоб мої більш екстравагантні бажання здавалися надто нереалістичними для виконання. Або ви можете звернутися до почуття привабливості, любові чи обов'язку в наших стосунках і звернутися до наших спільних цінностей щодо справедливості внеску в ці спільні цінності та цілі. Якщо мене переконали погодитися з вашими цілями без будь-якої явної погрози чи обміну – коротко кажучи, якщо моя поведінка визначається спостережуваним, але нематеріальним потягом – діє м'яка сила. М'яка сила використовує інший тип валюти (не силу, не гроші), щоб започаткувати співпрацю – потяг до спільних цінностей, а також справедливість і обов'язок сприяти досягненню цих цінностей. Як зауважив Адам Сміт, коли люди приймають рішення на вільному ринку, їх веде невидима рука, наші рішення на ринку ідей часто формуються м'якою силою – невідчутною привабливістю, яка переконує нас йти за іншими цілями без будь-якої явної загрози чи обміну» [24, с. 6–7].

Порівнюючи ці дві концепції, ми повинні зважати на позитивні та негативні сторони кожної з них. Серед переваг «м'якої» сили варто зазначити: стійкість, що зберігатиметься на довгий час; формування позитивного іміджу про країну, що стає гарантом для побудови успішних міжнародних відносин; зниження кількості конфліктів.

Своєю чергою «жорстка» сила переважає над «м'якою» в питанні швидкості, тому що політика цього способу правління може мати миттєвий

результат та не потребує великої кількості часового ресурсу; а також в аспекті контролю, адже наявна можливість безпосереднього контролю.

Обмеження, з якими стикається «м'яка» політична сила: повільність та потреба в довготривалому процесі побудови статусу; залежність від довіри та репутації поміж державами, через що може виникати певна обмеженість в діях.

Серед основних недоліків «жорсткої» сили – потреба у великій кількості ресурсів для досягнення мети та потенційний ризик негативних наслідків для держави у вигляді санкцій та міжнародного засудження.

«Проблеми взаємозв'язку та взаємодоповнення «м'якої» і «жорсткої» сил Джозеф Най представив у концепції «розумної сили» («smart power»), яку розглядав як можливість поєднання «м'якої» і «жорсткої» сил для створення виграшних стратегій» [25, с. 477]. «Розумна» сила є синергією двох підходів – жорсткого та м'якого, що дозволяють владі адаптуватись до конкретних умов. Ця стратегія враховує всі обставини, контекст, наявні ресурси та цілі, використовуючи їх для максимального результату.

2.2. Застосування інструментів «м'якої» та «жорсткої» влади в умовах війни в Україні

Воєнні дії на території України значною мірою вплинула на зовнішню та внутрішню політику країни, та на геополітику у світі загалом. Війна на сході України та широкомасштабне вторгнення у 2022 році стали ключовими прикладами гібридного конфлікту. Хоч явище війни є яскравим прикладом саме

«жорсткої» сили, проте для найбільш вигідної позиції, при чиненні опору, варто застосовувати обидва прояви влади. У цьому контексті, задля ефективності діяння, Україна змогла проявити обидва види сили. Як «жорстку» владу, зокрема військову силу, так і «м'яку», що базується на культурі,

ідеології та дипломатії. Мета цього розділу – розглянути конкретні приклади, що чинились в умовах війни, та проаналізувати їх вплив на протидію агресії.

Україна в умовах війни продемонструвала застосування «жорсткої» сили в різних аспектах: військовому, економічному та політично-безпековому.

Розглянемо більш конкретно:

- **Військовий компонент.** За час повномасштабного вторгнення українська армія стала символом опору, вона активно застосовує різні методи ведення війни з використанням сучасних технологій. Одним з проявів є контрнаступ 2023 року – «..наступальна операція Сил оборони України, планом якої було прорвати оборону противника та протягом кількох місяців вийти до узбережжя Азовського моря й тим самим перерізати Росії сухопутне сполучення з окупованим Кримом. Втім, запланований наступ не вдався, обмежившись невеликими локальними здобутками території. Попри провал сухопутної наступальної операції, Україна досягла значних успіхів в ударах по території окупованого Криму та поставила під сумнів російське морське панування в ході битви за Чорне море» [19].

- **Економічні важелі.** Встановлені та підтримані міжнародними партнерами економічні санкції проти росії певною мірою ослабили її здатність фінансувати війну. Через те, що у країні агресора досі є союзники, ці заходи не підривають економіку повністю, але все ж вносять свої корективи в перебіг подій. До цього аспекту також відноситься замороження активів російських компаній. В червні 2024 року президентка Європейської комісії Урсула фон дер Ляєн заявила: «G7 домовилася надати Україні кредити на суму близько \$50 млрд до кінця року. Ми використаємо надприбутки від суверенних активів Росії, щоб їх погасити» [11].

- **Політично-безпековий аспект.** В Україні функціонують спецслужби, що займаються виявленням та усуненням диверсійних груп. Зокрема, під час звільнення Харківської області у 2022 році було нейтралізовано російських агентів, що планували теракти. Загалом, в різних частинах України було виявлено групи людей, що зливали позиції та

місцеперебування ЗСУ, результати обстрілів та пересування техніки.

«М'яка» влада відіграє не менш важливу роль в боротьбі з агресором, адже впливає на серця та розум міжнародної спільноти. «Україна має значний потенціал м'якої сили, який може бути використаний для зміцнення своєї позиції на міжнародній арені. До ключових компонентів української м'якої сили належать: унікальна історія, фольклор, література, музика, мистецтво, прагнення до демократії, свободи та європейських цінностей, висококваліфіковані фахівці, інноваційні розробки у різних галузях» [5, с. 110]. Розглянемо компоненти «м'якої» сили, що застосовувались в Україні: інформаційна політика, культурна дипломатія та волонтерський рух.

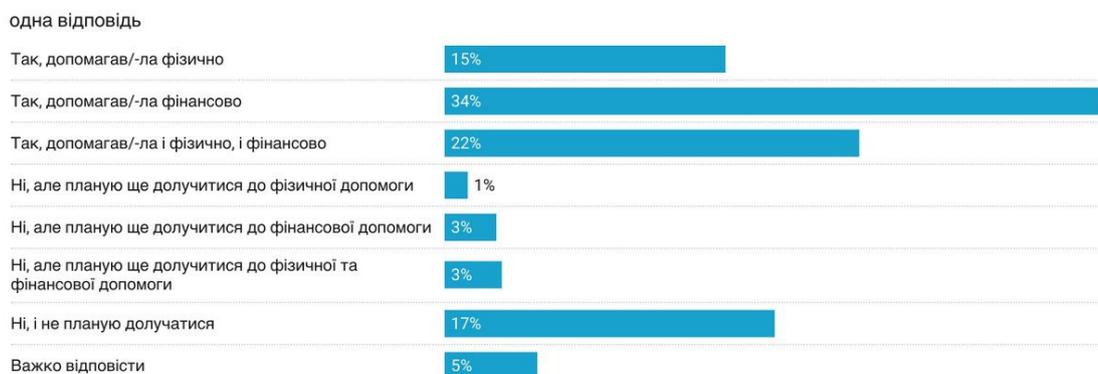
Інформаційна політика. Активно застосовуються соціальні мережі для викриття пропаганди та поширення патріотичних наративів. На початку повномасштабного, з метою підняття національного духу населення, було популяризовано багато символів та історій, що об'єднували населення і давали віру. Серед них, наприклад: «...легенда про «Привида Києва» – пілота літака МіГ-29, який за перші 30 годин російського вторгнення нібито здобув 6 повітряних перемог у небі над столицею. Згодом цю інформацію спростували у Повітряних силах Збройних сил України, – повідомило Суспільне Київ» [4]; Пес Патрон – «...український собака-винюхувач вибухівки, талісман Державної служби з надзвичайних ситуацій, який здобув велику популярність за часів повномасштабної російсько-української війни» [18]; та історії про вкрадений танк та збиття дронів консерваціями. Ці та інші реальні або вигадані події та символи змушували відчувати стійкість народу та додавали населенню мотивації.

- Культурна дипломатія. Українська культура стала потужним інструментом «м'якої» влади. Участь українських артистів в музичних, спортивних та інших конкурсах привертає увагу міжнародної спільноти, і не лише демонструє високий рівень умінь наших людей, а й не дозволяє людям з інших країн забувати про те, що в Україні досі триває війна. За час широкомасштабної російської агресії безліч артистів та спортсменів гідно

представили державу на таких заходах як: Євробачення (перемога гурту Kalush Orchestr у 2022, та лідерські позиції гурту «TVORCHI» у 2023 та дуету alyona alyona & Jerry Heil у 2024 році); Олімпійські ігри («Українські спортсмени завершили виступи на Олімпійських іграх-2024 в Парижі, виборовши три золотих, п'ять срібних і чотири бронзових медалі. У загальному заліку олімпійська збірна України увійшла в топ-25. "Золото" завоювали: Ярослава Магучіх (стрибки у висоту), Олександр Хижняк (бокс до 80 кілограмів), жіноча збірна з фехтування на шаблях (Ольга Харлан, Олена Кравацька, Аліна Комашук, Юлія Бакастова)» [21].); також популяризація української літератури та кіно за кордоном посилює міжнародний імідж країни.

- Волонтерський рух. Волонтерські ініціативи на кшталт збору коштів через платформу United24 згуртували людей по всьому світу. Наприклад, благодійна організація «Фонд Сергія Притули» зібрала кошти на придбання супутника для потреб ЗСУ, що стало унікальним прикладом народної дипломатії. «Абсолютна більшість українців (71%) з початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну долучалася до волонтерства. Про це йдеться в оприлюднених результатах опитування, проведеного Фондом "Демократичні ініціативи" імені Ілька Кучеріва спільно з соціологічною службою Центру Разумкова» (рис. 2.1) [13].

Після повномасштабного вторгнення, чи долучалися Ви до волонтерської допомоги армії/тимчасово переміщеним особам/людям, які постраждали від війни?

Created with Datawrapper

Рис. 2.1. Статистика залученості до волонтерської допомоги після

повномасштабного вторгнення

Україна поєднує обидві форми влади в міру своїх сил, що приносить практичні результати. Успіхи ЗСУ на полі бою залучають додаткову військову допомогу від інших країн. Так, наприклад, звільнення Бучі та Ірпеня переконало Німеччину надати важке озброєння, зокрема танки Leopard. «М'яка» влада доповнює ці зусилля, зміцнюючи міжнародну підтримку. Численні виступи та звернення президента Володимира Зеленського стосовно партнерів України стають поштовхами до дій з їх боку. Це також є важливим кроком у боротьбі держави за її незалежність. «Цей збройний конфлікт на сході, а також подібні конфліктні та кризові ситуації показують нам наслідки недостатньої присутності держави у світовому медіапросторі. Це має бути уроком для всіх держав щодо необхідності і своєчасного формулювання й ведення чітко вираженої політики «м'якої сили» для адекватного геостратегічного позиціонування та запобігання діям країн-агресорів» [5, с. 37].

Але не варто випускати з уваги і дії росії, тому що їх система впливу та пропаганди має значні наслідки не лише для громадян РФ, а й українців, викликаючи внутрішні конфлікти та напругу. Серед їх «жорсткої» сили, окрім військової агресії, також здійснюється економічний тиск, а саме: енергетичний шантаж, замороження експорту українського зерна та інтеграція російської економіки на окуповані території. Поміж «м'яких» проявів – використання медіа для пропаганди та дезінформації щодо війни в Україні, так з'явилися фейки про «біолабораторії НАТО», «неонацистів, що моляться Бандері» та інші. Також через інструменти «м'якої» сили росія виправдовує агресію, переписуючи історію та поширюючи проросійські наративи.

На основі українського досвіду можна стверджувати, що для досягнення максимального результату варто звертатись до об'єднання цих двох форм влади, а саме до «розумної» сили. «Оскільки «smart power» становить теоретичну основу зовнішньополітичної стратегії держави, то для України на часі розробка власного концепту «розумної сили», який дозволить проводити ефективну політику з опорою на національні інтереси, сучасну безпекову

стратегію та українознавчу компетентність. Адже саме ця стратегія відповідає сучасним загрозам і викликам найоптимальнішим чином. Вона дозволить Україні діяти на міжнародній арені як «відповідальному суб'єкту», формувати більш стійку міжнародну систему прийняття колективних рішень і вирішувати завдання деокупації та реінтеграції населення окупованих регіонів України за допомогою стратегічно продуманих, інноваційних і гнучких підходів» [1, с. 151–152].

ВИСНОВКИ

Проаналізувавши теоретично-методологічні засади «м'якої» та «жорсткої» влади, та провівши практично-дослідний аналіз, ми зробили висновки, що в умовах війни в Україні, інститути здійснення влади активізувати апарати впливу, з метою забезпечення більшої згуртованості населення та покращення співпраці з іншими країнами.

По-перше, ми дослідили історію виникнення та поширення понять «м'якої» та «жорсткої» влади в політиці. З'ясували першоджерело, та як ці концепції переосмислювали різні філософи та політологи. Також прослідкували зміну значення цих сил, опираючись на різні часи.

По-друге, детальніше дослідили концепцію «м'якої» державної політики та окреслити її основні риси. Розібрались в ключових джерелах «м'якої» сили: культурі та її просуванні; політичних цінностях, таких як демократія та права людини; зовнішній політиці, тобто дипломатії та миротворчих місіях. Згадали про інструменти здійснення «м'якої» влади: культурну дипломатію, ЗМІ та нематеріальні чинники впливу. Тож, завдяки цьому ознайомлення, ми змогли з'ясувати про «м'яку» силу, її переваги та недоліки.

По-третє, визначили характер принципу «жорсткого» способу правління, опираючись на його перші прояви в історії та адаптованість до сьогодення. З'ясували інструменти «жорсткої» сили: військова сила та економічний тиск, а такою проблеми, з якими стикаються країни, що здійснюють владу таким чином. Визначили нюанси та недоліки.

Порівняли концепції та доцільність «м'якої» та «жорсткої» влади, опираючись на інформацію, що дослідили в теоретично-методологічній частині. Закцентувались на недоліках та перевагах цих способів правління, зважаючи на їх негативні та позитивні аспекти. Завдяки цьому дійшло до висновку, що найефективнішою є їх синергія, а саме «розумна» сила, яка дозволяє пристосовуватись до подій.

Розглянули прояви «м'якої» та «жорсткої» сили в умовах війни в Україні. Розглянули застосування «жорсткого» способу правління, що виявлявся у військовому компоненті, економічних важелях та політично-безпекових аспектах. Прослідкували за проявами «м'якої» влади, що було застосовано в Україні: інформаційну політику, культурну дипломатію та волонтерський рух. На реальних прикладах розібрали, яким чином та з якою метою застосовувались сили.

Тож, розглянувши та дослідивши «м'яку» та «жорстку» політику, ми зробили висновки, що для забезпечення найвищого рівня дієвості влади варто застосовувати обидві концепції, що допоможе максималізувати її ефективність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Авер'янова Н. М., Воропаєва Т. С. Стратегія «розумної сили» у сучасних реаліях російсько-української війни. *Матеріали конференцій МЦНД*. 2022. С. 150–153.
2. Авер'янова Н. Чинники консолідації українства в постколоніальну добу. *Українознавчий альманах*. 2017. Випуск 20. С. 8–12.
3. Авер'янова Н.М., Воропаєва Т.С. Стратегія «розумної сили» як основа для припинення збройного конфлікту в Україні та реінтеграції окупованих територій. *Гілея: науковий вісник*. 2019. Випуск 147 (№ 8). Ч. 2. С. 7–13.
4. Баранівська Т. Як і для чого створили міф про «Привида Києва», розповіли у НАН України. *Суспільне Київ*. URL: <https://www.google.com/amp/s/suspilne.media/amp/kyiv/557557-ak-i-dla-sogo-stvorivsa-mif-pro-privida-kieva-rozpovili-u-nan-ukraini/> (дата звернення: 19.12.2024).
5. Бікір К. Ю. "М'яка сила" як дієвий інструмент формування іміджевої політики України. *Науковий журнал "Регіональні студії"*. 2019. Т. 19. С. 35–40. URL: <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2019.19.6> (дата звернення: 07.12.2024).
6. Василик О. Теоретичні засади використання поняття «soft power» («м'яка сила») у психології. *Перспективи та інновації науки*. 2024. № 7(41). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-7\(41\)-627-642](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2024-7(41)-627-642) (дата звернення: 07.12.2024).
7. Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму / пер. з нім. О. Погорілий. *Київ : Основи*, 1994. 261 с.
8. Воропаєва Т.С. Інтегративний потенціал сучасного українознавства: теоретико-методологічні аспекти. *VII Міжнародний конгрес українців. Збірник наукових статей. Освіта. Українознавство. К.: ІМФЕ ім. М.Т. Рильського НАНУ*, 2008. С. 45–54.

9. Зінченко Н. О. Влада як предмет філософського дослідження М. Фуко. *Міжнародні наукові інтернет-конференції*. URL: <https://www.economy-confer.com.ua/full-article/4271/> (дата звернення: 18.12.2024).
10. Кудряченко, А. І. М'яка сила як інструмент зовнішньої політики України. *Стратегічні пріоритети*, 1(34), 2015. С. 105–112.
11. Лисогор І. На саміті G7 підтвердили згоду на передання Україні \$50 млрд кредиту (доповнено). *LB.ua*. URL: https://lb.ua/world/2024/06/13/618596_samiti_g7_pidtverdili_zgodu.html (дата звернення: 19.12.2024).
12. Після філософії: кінець чи трансформація? / упоряд. К. Байнес ; пер. з англ. К. Байнес. Київ : Четверта хвиля, 2000. 432 с.
13. Поляковська Т. Скільки українців стали волонтерами після вторгнення РФ: результати соціопитування. *Новини України - останні новини України сьогодні – УНІАН*. URL: <https://www.unian.ua/society/skilki-ukrajinciv-stali-volonterami-pislya-vtorgnennya-rf-rezultati-socopituvannya-12735249.html> (дата звернення: 19.12.2024).
14. Скандинавська модель: секрет успіху країн Північної Європи чи система, позбавлена майбутнього? | ADASTRA. *ADASTRA I Аналітичний центр*. URL: <https://adastra.org.ua/blog/skandinavska-model-sekret-uspihu-krayin-pivnichnoyi-uevropi-chi-sistema-pozbavlena-majbutnogo> (дата звернення: 07.12.2024).
15. Топ 5: країни-лідери за кількістю санкцій. *GSMInfo*. URL: <https://gsminfo.com.ua/151809-top-5-krayiny-lidery-za-kilkistyusankcij.html> (дата звернення: 09.12.2024).
16. Угорщина просить США зняти з Газпромбанку деякі санкції. *espresso.tv*. URL: <https://www.google.com/amp/s/espresso.tv/svit-ugorshchina-prosit-ssha-znyati-z-rosiyskogo-gazprombanku-chastinu-sanktsiy?amp> (дата звернення: 10.12.2024).
17. Учасники проєктів Вікімедіа. TikTok – вікіпедія. *Вікіпедія*. URL: <https://uk.m.wikipedia.org/wiki/TikTok> (дата звернення: 08.12.2024).

18. Учасники проєктів Вікіпедія. Патрон (пес). *Вікіпедія*. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Патрон_\(пес\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Патрон_(пес)) (дата звернення: 18.12.2024).
19. Учасники проєктів Вікімедія. Український контрнаступ (2023) – вікіпедія. *Вікіпедія*. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Український_контрнаступ_\(2023\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Український_контрнаступ_(2023)) (дата звернення: 19.12.2024).
20. Учасники проєктів Вікімедія. Український сучасної геополітичної стратегії. *Studia politologica Ucraino-Polona*. 2014. Вип. 4. С. 27–31. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Spup_2014_4_5.
21. Шварц Д., Чайковська В. Україна завершила виступ на олімпіаді: завоювала 12 медалей – DW – 11.08.2024. *dw.com*. URL: <https://www.dw.com/uk/ukraina-zaversila-vistup-na-olimpiadi-zavouvala-12-medalej/a-69913365> (дата звернення: 19.12.2024).
22. Contributors to Wikimedia projects. Joseph Nye - Wikipedia. *Wikipedia, the free encyclopedia*. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Joseph_Nye#cite_note-6 (дата звернення: 07.12.2024).
23. Nye J. S. Bound to lead: The changing nature of American power. New York : Basic Books, 1990. 307 p.
24. Nye J. S. Soft Power: The Means to Success in World Politics. PublicAffairs, 2004. 240 p.
25. The 11th International scientific and practical conference “Innovations and prospects of world science” (June 22-24, 2022) *Perfect Publishing, Vancouver, Canada*. 2022. 635 p.